

РАННОХРИСТИЯНСКАТА БАЗИЛИКА „СВЕТА СОФИЯ“

Често, разхождайки се из улиците на София – столицата на България, подминаваме сгради, църкви, паметници на културата, за които си мислим, че знаем доста, а всъщност не знаем почти нищо. Сега ще ви разкажем за едно такова място – Раннохристиянската базилика „Света София“, която освен че е религиозен храм, е и пазител в недрата си на хилядолетна история, наслоявана през вековете.

ИСТОРИЯ

Едно от най-големите чудеса на днешна София е базиликата „Света София“, дала името на българската столица. Тя е разположена точно в центъра на главния некропол на антична Сердика (днешна София). Най-ранните погребения на това място са от II век преди новата ера и стигат до IV век след Христа.

56 гробници и останки от 4 предхождащи църкви могат да се видят в подземията на „Света София“.

Сердика е древно селище – едно от най-старите в Европа. На територията му са открити останки от човешки жилища от VI хилядолетие преди Христа. Самият град, чийто наследник е съвременната ни столица, възникнал през I век като римски военен пост, който с времето се разраснал, развил се и през III век станал център на провинция.

По това време градът се сдобил и с амфитеатър. Той е издигнат върху по-ранен римски театър от II век. Овалната му арена, дълга 60,5 м. и широка 43 м., е само с десетина метра по-малка от тази на Колизеума в Рим. Смята се, че той е побирал около 25 000 души. На арената му са се провеждали циркови представления и гладиаторски борби. Това показва уникалната каменна плоча-афиш, на която са изобразени схватки между животни и хора.

В началото на IV век е построена първата християнска църква в антична Сердика. Предполага се, че тя е била предназначена да бъде гробищна църква. В началото първите християнски гробове са били далеч от градските стени, а впоследствие всеки се е стремил да получи гробно място в близост до гробищната църква.

През **311 г.** в Сердика, най-вероятно в този храм, е издаден **Едиктът за толерантността**. Той се нарича още и **Сердикийски едикт на римския император Галерий**, който бил роден тук – в Сердика. Едиктът безусловно дава на християнството статут на „законна религия“; на вероизповедание, признато и прието от Римската империя. Това е първият документ, легализиращ християнството.

Първият официално признат **християнски римски император Константин Велики** е управлявал дълго време от Сердика. На него принадлежат думите – „**Сердика е моят Рим**“.

Вторият вселенски събор в Сердика обявява християнството за официална религия. Това е **Сердикийският църковен събор от 343 г.**, който събрал най-голям брой църковни представители от тогавашните територии на Римската империя, разположени в Европа, Мала Азия и Африка. На този събор християнството се обявява за официална религия в Римската империя.

Между 376–382 г., по време на Вестготското нашествие, първата църква е разрушена. Тя бива разрушавана и построявана още 3 пъти, докато в края на VI век е изградена днешната базилика „Света София“, посветена на **Светата Премъдрост Божия**.

След 809 г., когато българският хан Крум (755–814) включва Сердика в държавната територия на България, и особено след покръстването на българите от цар Борис I (828–907) през 864 г., както и през цялото българското средновековие (VII–XIV век), храмът продължава активно да се използва като градска съборна църква и обичайно място за погребения, поради близостта на градския некропол. По времето на Второто българско царство (XII–XIV век) тя придобива статута на катедрална митрополитска църква.

След османското нашествие, продължило близо 5 века (от края на XIV до края на XIX век.), базиликата е превърната в джамия – издигнати са минарета и са унищожени уникалните стенописи. Най-вероятно сградата е разрушена по време на земетресение от средата на XV век. В края на XVI век тя е отново възстановена като джамия. През 1818 г. и през 1858 г. за пореден път сградата пострадва сериозно от силни земетръси; минарето пада и сред турците се пуска мълвата, че те са разгневили християнския Господ. Така джамията е окончателно изоставена.

Оцелялата част е превърната в склад.

През 1878 г., когато България е освободена от османското иго, на 4. януари на свободното пространство пред базиликата „Света София“, с благодарствен молебен тържествено били посрещнати войските на руските освободители, предвождани от генерал Гурко. Това било знак на благодарност към тези войски и техния генерал във връзка с преминаването им през Стара планина в суровите зимни условия, което преминаване довело до освобождаването на София и изиграло важна роля за разволя на войната.

През 1927 година базиликата „Света София“ е обявена за „народна старина“. Веднага след това било извършено първото съвременно възстановяване на храма, което завършило през 1930 г. Същата година храмът е осветен и в него започва да се извършва служение. През 1955 г. базиликата „Света София“ е обявена за паметник на културата.

Днес църквата няма камбанария. Камбаната ѝ е окачена на високо вековно дърво в градинката пред входа.

АРХЕОЛОГИЧЕСКОТО НИВО

В подземния музей на храма се крие истинско културно-историческо богатство за столицата – древния некропол на Сердика, където в продължение на над два века (от третата четвърт на II век до третата четвърт на IV век) са погребвани жителите на града. Каменни саркофази, различни по форма и мащаб, в зависимост вероятно от обществения статут на покойника, са разположени на различни нива в истински лабиринт от стълби, коридори и прихлупени галерии.

Разхождайки се в археологическото ниво се вижда, че зидовете на всяка от гробниците са ясно различими.

Открита е и една уникална римска мозайка, запазена в своята цялост. Тя се нарича „Раят“ и изобразява сцена от Райската градина. Двете кипарисови дървета са символ на вечността и се свързват с женското и мъжкото начало, а между тях е показана една спокойна картина на райски птички (душите на вярващите), накацали около първообраза на купела за Светото кръщение. Сцената е допълнена от лоза – един от характерните символи на християнството, а за рамката ѝ е използвана плетеница, символ на безкрая.

В една от залите на археологическото ниво има инсталирана мултимедия, която прожектира филми за историята и развитието на Сердика

през вековете. На няколко места са поставени холограмни плочи с различни изображения на предмети, открити тук сред катакомбите.

ГРОБНИЦАТА НА ХОНОРИЙ

Гробницата на Хонорий е най-представителната от 50-те, открити край базиликата „Света София“ гробници. Тя е от V–VI век. Защитена е от стъклена конструкция, която позволява поглед отгоре. Това е единствената до момента гробница от късната античност в България, където фигурира името на починалия, с надпис едновременно на латински и гръцки.

Вероятното значение на този надпис „Хонорий, раб Христов (Божи), слава на Отца и Сина и Светия дух“ сочи, че погребаният е бил почитана личност в християнското общество на древна Сердика.

ХРАМ-ПАМЕТНИКЪТ „СВЕТИ АЛЕКСАНДЪР НЕВСКИ“

В непосредствена близост до базиликата се намира и храм-паметникът „Свети Александър Невски“. Той е най-големият православен храм на целия Балкански полуостров. Храмът е построен в чест на руския император Александър II, наричан още „Цар Освободител“, чиято армия през 1878 г. освобождава България от петвековното османско владичество. Свети Александър Невски, чието име носи катедралата, е руски княз – пълководец и дипломат от XIII век. Той е светец-покровител на руския император Александър II и е символ на руската бойна слава.

ПАМЕТНИКЪТ НА НЕЗНАЙНИЯ ВОЙН

Паметникът на Незнайния войн, наричан още и Гробът на незнайния войн, е изграден до южната фасада на църквата „Света София“.

Той представлява тържествен паметен комплекс, в който централното място е отредено на символичния Гроб на незнайния български войн – възпоменание на стотиците хиляди български войници, загинали за родината във войните, водени от българската държава. Той е и главният официален мемориал на Република България.

Паметният комплекс съчетава:

- „вечен огън“;

Еразъм+

- **прът от Старозагорското сражение и от Шипченската битка**, които са едни от най-важните битки в Руско-турската война от 1877–1878 година;
- **статуя на легнал бронзов лъв**, дело на скулптора Андрей Николов (1878–1959). Той е учил в първия випуск на новосъздаденото в София Държавно рисувателно училище (1896 г.), където е сред първите 40 приети студенти. Изпратен по-късно да учи с държавна стипендия в Париж, той се оказва в кръга на най-изявените европейски творци. Работил е в Италия; бил е преподавател в Художествената академия в София. До голяма степен негова е заслугата българската скулптура да получи европейско признание. Личният му архив се съхранява в специален фонд в Централен държавен архив;
- **пилони с българското знаме;**
- **и каменна плоча с надпис:**

БЪЛГАРИЙО, ЗА ТЕБЕ ТЕ УМРЯХА,
ЕДНА БЕ ТИ ДОСТОЙНА ЗАРАД ТЯХ
И ТЕ ЗА ТЕБ ДОСТОЙНИ, МАЙКО, БЯХА!

(строфа от стихотворението „Новото гробище над Сливница“

на народния поет Иван Вазов (1850–1921), чийто гроб е зад базиликата „Света София“)

Самият паметник представлява саркофаг, в който са поместени 15 гилзи със свещена земя от всички краища на България и тленните останки на неznайни войни от различни исторически значими места, като по този начин паметникът се превръща в символ на честта, родолюбието и саможертвата на всички български войни, паднали в защита на Отечеството, без значение кога и къде се е случило това. Зад саркофага е поставен вечният огън, който е запален с пламък, донесен от Шипка. Вечният огън символизира връзката на сегашните поколения с миналите и показва почитта на потомците.

Паметникът на Незнайния войн е мястото, на което се извършват някои от най-важните държавни церемонии. Тук се извършва празничният Богоявленски водосвет за войската (6. януари). Тук започват ежегодното честване на националния празник на България (3. март), като официално се издига българският национален трибагреник, и Военният парад по случай Деня на храбростта и празника на българската армия (6. май – Гергьовден).

Еразъм+

Отново тук, по държавния и дипломатически протокол, венци поднасят всички официални чуждестранни делегации.

ГРОБЪТ НА ИВАН ВАЗОВ

Иван Вазов (1850–1921) е български поет, писател и драматург, наричан още „патриарх на българската литература“. Творчеството на Вазов е отражение на две исторически епохи – Възраждането и следосвобожденска България. Най-популярното произведение на автора – „Под игото“ – е роман в три части, публикуван през 1894 г. и определян като първия пример за този жанр в българската литература. Творбата е най-четената и превеждана българска книга.

Гробът на Иван Вазов, се намира в градинката зад базиликата „Света София“. Той стои непокътнат от 1921 г., когато Вазов е погребан там с големи почести от българския народ.

Отдаден ценител на природните красоти, Вазов пожелал върху неговия гроб да бъде поставен камък от Витошки сиенит от морените на Златните мостове, където той обичал да ходи на отдых, търсейки вдъхновение и общение с природата. Морената била пренесена през м. септември 1926 г. – за петата годишнина от смъртта му. В изпълнение на неговото изрично желание грамадата била донесена от местността Златните мостове. Пренасянето на Вазовото надгробие се превърнало в истинско събитие за града.

ПАМЕТНИКЪТ НА ЦАР САМУИЛ И СКУЛПТУРНАТА ГРУПА „ОСЛЕПЕНИТЕ САМУИЛОВИ ВОЙНИ“

Самуил (958–1014) е български цар, управлявал България от 997 до 1014 г. Той посвещава живота си на борбата срещу Византия, противопоставяйки се на стремежите на ромеите да положат ръка върху България. В продължение на десетилетия той успява да удържи атаките на византийския император Василий II и дори му нанася сериозни поражения. Непрестанните борби за надмощие с Византия продължават през цялото му царуване. Той умира през 1014 г., вероятно от сърдечен удар, който получава при вида на войниците си, ослепени след битката при град Ключ. След преждевременната смърт на царя, България не успява да издържи дълго на военния натиск на византийците. Четири години по-късно идва и краят на Първото българско царство.

Еразъм+

По повод 1000-годишнината от смъртта на българския владетел, през 2015 г. в градинката на базиликата „Света София“ бе поставен **паметник на Цар Самуил**, дело на скулптора **Александър Хайтов** (р. 1954). Той е завършил Националната художествена академия в София, специалност скулптура; работи в жанровете рисунка, портрет, малка пластика и релеф; син е на поета Николай Хайтов.

Срещу този паметник се намира и **паметникът на „Ослепените Самуилови войни“**, дело на художника и скулптор **Любомир Далчев** (1902–2002). Той е завършил живопис в Националната художествена академия в София; по-късно завършва и скулптура в Римската академия за изящни изкуства; а в Екол де Боз'Арт в Париж прави специализация по пластична анатомия. Удостоен е с редица ордени, сред които и „Кирил и Методий“. Присъдено му е също така почетното звание „народен художник“. Брат е на поета Атанас Далчев и на архитекта Борис Далчев.

След края на Първата световна война районът около двете централни софийски църкви – а именно храм-паметникът „Александър Невски“ и базиликата „Света София“ се превръща в главно национално „свещено място“, където се отдава почит на най-достоините синове на България.

Благодарим за вниманието!